

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 22 (2022), št. 1

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2022

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVACIC IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratož,

dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,

dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,

dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Rosario Milano (Italija / *Italy*),

dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premović (Črna Gora / *Montenegro*),

dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),

dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvilleke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in

'America: History and Life'.

Časopis je vpisan v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and

'America: History and Life'.

This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and international database Scopus (h, d).

Studia historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije, je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa je omogočila Agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Co-financed by the Slovenian Research Agency.

*Studia
historica
slovenica*

Kazalo / Contents

Članki in razprave / Papers and Essays

- VID ŽEPIČ: *Transmissio actorum*: pošiljanje sodnih spisov
učnim pravnikom s poudarkom na razvoju v avstrijskih
dednih deželah 11
*Transmissio actorum: Sending of the Case Files to the Learned
Jurists with Special Regards to the Developments in the Austrian
Hereditary Lands*
- NINA ZVER: Življenje in delo pridigarja Jožefa Horvata 63
The Life and Work of the Preacher Jožef Horvat
- GREGOR ANTOLIČIČ: Anton Korošec in habsburška dinastija 101
Anton Korošec and the Habsburg Dynasty
- MARKO ŠTUHEC: O ljubljanskem nebotičniku in Balkanu.
Zgodovina prostora nekdanje Jugoslavije in Balkana v
učbenikih zgodovine za slovenske gimnazije
od Avstro-Ogrske do samostojne Slovenije 131
*On the Ljubljana Skyscraper and the Balkans.
History of the Regions of Ex-Yugoslavia in History Textbooks
Used in Slovenia from the Austro-Hungary
to the Independent Slovenia*
- VLADIMIR PREBILIČ in LARA IVA DREU: Bombardiranje Maribora
1944–1945 kot del angloameriškega strateškega bombardiranja
nemške vojaške industrije in prometnih zvez v luči primerjave
slovenskih in angloameriških arhivskih virov 189
*Bombing of Maribor (1944–1945) as Part of Anglo-American
Strategic Bombing of German War Industry and Transport
Connections in Light of Comparison of Slovenian
and Anglo-American Archival Sources*

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

DRAGICA HARAMIJA: Odsev koliščarske kulture v zgodovinsko-pustolovski seriji mladinskih knjig Sebastijana Preglja <i>Zgodbe s konca kamene dobe</i>	221
<i>Reflecting Prehistoric Pile-Dwelling Culture in the Historical-Adventure Series by Sebastijan Pregelj Tales from the End of the Stone Age</i>	
MOJCA TANCER VERBOTEN: Specifics of the Employment of Higher Education Teachers	251
<i>Posebnosti zaposlitev visokošolskih učiteljev</i>	

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts	281

Uredniška navodila avtorjem / <i>Editor's Instructions to Authors</i>	287

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

Bombardiranje Maribora 1944–1945 kot del angloameriškega strateškega bombardiranja nemške vojaške industrije in prometnih zvez v luči primerjave slovenskih in angloameriških arhivskih virov

Vladimir Prebilič

Dr., izredni profesor
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva ploščad 5, SI–1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: vladimir.prebilib@fdv.uni-lj.si

Lara Iva Dreu

Mag. prof. zgodovine, samostojna strokovna delavka
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva ploščad 5, SI–1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: dreu.lara@gmail.com

Izvleček:

Na podlagi proučevanja arhivskih virov v Arhivu Republike Slovenije, Pokrajinskem arhivu Maribor, National Archives and Records Administration (ZDA) in The National Archives (Velika Britanija) prinaša pričujoči prispevek nova spoznanja o strateškem pomenu Maribora kot pomembne železniške povezave med Nemčijo in italijanskim bojiščem ter o namenski vojaški industriji v mestu – tovarni letalskih delov na Teznu. Maribor je bil zato od začetka leta 1944 do konca aprila 1945 pomemben cilj tako strateškega kakor tudi taktičnega bombardiranja letalske industrije in železniške infrastrukture v mestu. Članek prinaša nova spoznanja ter teoretske usmeritve z uporabo in primerjavo različnih arhivskih virov in jih umesti v vojaško-strateški koncept takratnega vojaškega spopada ter skupaj s pričevanji udeležencev takratnih dogodkov pomembno nadgradi do sedaj objavljene raziskave.

Ključne besede:

strateško bombardiranje, Maribor, druga svetovna vojna, vojno letalstvo, civilne žrtve

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 22 (2022), št. 1, str. 189–220, 94 cit., 10 slik
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Strateško bombardiranje med 2. svetovno vojno

Zaradi vseobsegajočega uničenja in zloma nacionalnih gospodarstev na eni ter statičnosti vojskovanja kot takega v času Velike vojne, so vojaški strategji razmišljali o nujnih spremembah v vojskovanju. Povsem jasno je postalo, da konvencionalno vojskovanje, kot so ga poznali v času prve svetovne vojne, potrebuje konceptualne spremembe. Zmaga je bila dosegljiva šele po popolni izčrpanosti poražene strani, kar je vodilo v neizogibno dolgotrajno vojskovanje, zlasti ob dejstvu vse večjih zmogljivosti gospodarstev. Le-ta so bila sposobna ob velikih naporih zagotavljati ogromne količine vseh potrebnih dobrin za vzdrževanje bojnih sposobnosti svojih enot. Večjo možnost za zmago v vojni si je posredno zagotovila tista stran, ki je razpolagala poleg številčnosti naroda tudi z naprednejšim gospodarstvom. Zato so se pojavila vojaško-strateška razmišljanja, kjer bi ob možnosti izjemno močnega udara drugo stran preprosto izločili iz vojne v čim krajšem času. A ta predpostavka je potrebovala podporo v izjemni mobilnosti, koncentraciji ognja in fleksibilnosti na bojišču. Glavno upanje je predstavljala nova tehnologija, predvsem uporaba zračnih sil.¹ Vizionarji zračnega bojevanja in podporniki bombardiranja – Giulio Douhet, Hugh Trenchard in William 'Billy' Mitchell – so pomagali razviti revolucionarno doktrino strateškega bombardiranja, ki je temeljila na prepričanju, da se bo "bombnik vedno prebil skozi" ("*the bomber will always get through*"), s čimer bi zračno bojevanje imelo odločilno vlogo v vojni, medtem ko bi bili kopenska vojska in mornarica postranskega pomena. Realnost vojne se je izkazala kot precej drugačna.²

Strateško bombardiranje je vojaška strategija, ki se v totalni vojni osredotoča na uničenje industrijske in ekonomske infrastrukture – npr. tovarn, železnic, energetske virov – manj ali zgolj posredno pa na izrazito vojaške tarče. Namen strateškega bombardiranja je postal tudi demoralizirati civilno prebivalstvo in povzročiti civilne žrtve ter na tak način preprečiti, da bi lahko tudi v bodoče podpirali nasprotnikovo vojskovanje. Takoj je temeljni cilj strateškega bombardiranja postalo nasprotnika prepričati, da sta predaja in mir bolj smiselna kot nadaljevanje vojne. Strateško bombardiranje med 2. svetovno vojno je

¹ Julius Rigole, *The strategic bombing campaign against Germany during World War II* (Louisiana, 2002), str. 3–4.

² Kenneth P. Werrell, "The Strategic Bombing of Germany in World War II: Costs and Accomplishments", *The Journal of American History* 73, št. 3 (december 1986), str. 1, dostopno na: [190](https://www.jstor.org/stable/1902984?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=strategic+bombing&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dstrategic%2Bbombing%26so%3Drel%26groupefq%3DW-yjfb250cmldXRlZF90ZXh0Iiwic2VhcmNoX2FydGJlbGUiLCJyZXZpZXciLCJzZWZFYy2hfY2hhcHRlcilIm1wX3Jlc2VhcmNoX3JlcG9ydF9wYXJ0IiwicmVzZWZyY2hfcmVwb3J0Il0%253D%26page=ark%3DeyJwYWdlIjoxLCJzdGFydHMiOlsiNUT1JCYNpYyI6MH19&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Aa171bc47aad8811f9e13d13941da27d&seq=1#metadata_info_tab_contents, pridobljeno: 15. 12. 2021.</p></div><div data-bbox=)

pomenilo neprestane zračne napade na nasprotnikovo kritično infrastrukturo: železniško omrežje, pristanišča, mesta, delavska naselja in industrijske zmogljivosti nasprotnika. Tovrstno bombardiranje se kot vojaška strategija razlikuje od letalske podpore kopenskih sil in od taktičnega bombardiranja. Med 2. svetovno vojno so bili številni vojaški strategji prepričani, da lahko dosežejo velike zmage in celo odločilno vplivajo na potek vojne z bombnimi napadi ne le na vojaške, temveč predvsem na industrijske in civilne cilje.³

Strateško bombardiranje civilnih ciljev v 2. svetovni vojni se je začelo že takoj po začetku vojne 1. septembra 1939, ko je Nemčija napadla Poljsko in je Luftwaffe pričela sistematično bombardirati civilne cilje v poljskih mestih.⁴

Britansko letalstvo, ki je marca 1940 pričelo bombardirati vojaške cilje v Nemčiji, kot so pristanišča in ladjedelnice, je avgusta 1940 z bombardiranjem Berlina pričelo z napadi na civilne cilje v Nemčiji.⁵ Septembra 1940 je nemška Luftwaffe v okviru operacije Blitz pričela z množičnimi napadi na angleško industrijo in mesta, še posebej London.⁶

S širitvijo vojne je nemško vojno letalstvo po napadu na Sovjetsko zvezo junija 1941 bombardiralo sovjetska mesta in prometno infrastrukturo. Po februarju 1942 je bilo britansko bombardiranje industrijskih ciljev in civilnih področji vedno bolj pogosto.⁷

Z vstopom ZDA v vojno se je ameriško letalstvo pridružilo Kraljevemu vojnemu letalstvu (RAF – Royal Air Force) v bombnih napadih na Nemčijo. Poleg vojaških ciljev kot so letalska industrija, ladjedelnice in rafinerije nafte, so kmalu tudi nemška mesta postala cilj ameriških bombnikov. Tako so z zažigalnimi bombami praktično uničili predvsem stanovanjske predele v Hamburgu (1943) in Dresdnu (1945).⁸

Učinek strateškega bombardiranja je bil predmet vročih debat že med samo vojno.⁹ Nekateri vojaški strokovnjaki so trdili, da strateško bombardira-

³ Tami Davis Biddle, "British and American Approaches to Strategic Bombing: Their Origins and Implementation in the World War II Combined Bomber Offensive", *Journal of Strategic Studies* 18, št. 1 (1995), str. 91–144.

⁴ Alan J. Levine, *The Strategic Bombing of Germany, 1940–1945* (Westport, 1992), str. 21.

⁵ *The First Bombing Raid on Germany by the RAF in World War II*, dostopno na: <https://www.ww2today.com/the-first-bombing-raid-on-germany>, pridobljeno: 15. 12. 2021.

⁶ Williamson Murray, *Strategy for Defeat: The Luftwaffe 1933–1945* (Alabama: Maxwell Air Force Base, 1983), str. 52 (dalje: Murray, *Strategy for Defeat: The Luftwaffe 1933–1945*).

⁷ Max Hastings, *RAF Bomber Command* (London, 1999), str. 56.

⁸ Horst Boog, Gerhard Krebs in Detlef Vogel, *Germany and the Second World War: The Strategic Air War in Europe and the War in the West and East Asia, 1943–1944/5* (New York, 2006), str. 408 (dalje: Boog, Krebs in Vogel, *Germany and the Second World War: The Strategic Air War in Europe and the War in the West and East Asia, 1943–1944/5*).

⁹ *The United States Strategic Bombing Surveys (European War) (Pacific War)* (Alabama: Maxwell Air Force Base, 1987), dostopno na: https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/AUPress/Books/B_0020_SPANGRUD_STRATEGIC_BOMBING_SURVEYS.pdf, pridobljeno: 15. 12. 2021 (dalje: *The United States Strategic Bombing Surveys (European War) (Pacific War)*).

nje civilnih ciljev pomembno zmanjšuje sovražnikovo proizvodnjo in moralo.¹⁰ Toda ne Luftwaffe ne RAF z bombardiranjem civilnih ciljev nista uspela zlomiti morale civilnega prebivalstva. Ob tem pa je bilo število smrtnih žrtev strateškega bombardiranja civilnih ciljev izjemno visoko, ne le med tistimi, ki so jih bombardirali, temveč tudi med letalci. Rezultat takšnega bombardiranja je bilo več kot milijon mrtvih civilistov, več milijonov brezdomcev ter številna uničena mesta.¹¹

Mednarodno pravo in bombardiranje civilnih ciljev

Mednarodno pravo, ki je pred in med drugo svetovno vojno urejalo vprašanje zračnih bombnih napadov, je temeljilo na konvencijah, sprejetih na haaških mirovnih konferencah leta 1899 in 1907. Najbolj relevantne so Haaške konvencije iz leta 1907, ki predstavljajo zadnji pravilnik, ki je reguliral zakone o bombardiranju in je bil ratificiran pred drugo svetovno vojno. V okviru Haaških konvencij iz leta 1907 sta bili sprejeti oziroma iz leta 1899 dopolnjeni konvenciji, ki sta določali vojne zakone o bombardiranju: Konvencija (IV) o zakonih in običajih vojne na kopnem in konvencija (IX) o bombardiranju pomorskih sil v času vojne.

Zlasti pomemben je aneks h konvenciji o zakonih in običajih vojne na kopnem, ki vsebuje naslednje člene:

Člen 25: Napad ali bombardiranje nebranjenih mest, vasi, bivališč ali stavb na kakršenkoli način, je prepovedano.¹²

Člen 26: Poveljnik sovražne sile mora pred začetkom bombardiranja, razen v primeru napada, narediti vse, kar je v njegovi moči, da o tem obvesti oblasti.¹³

Člen 27: Med obleganji in bombardiranj se je potrebno poslužiti vseh potrebnih korakov, da se v največji možni meri prizanesi stavbam, namenjenim veri, umetnosti, znanosti, dobrodelnosti, zgodovinskim spomenikom, bolnišnicam in prostorom, kjer se zbirajo bolni in ranjeni, pod pogojem, da se ti prostori takrat ne uporabljajo v vojaške namene.

---

¹⁰ John Buckley, *Air Power in the Age of Total War* (London, 1998), str. 165.

¹¹ Murray, *Strategy for Defeat: The Luftwaffe 1933–1945*, str. 253.

¹² International Committee of the Red Cross (ICRC). Treaties, States Parties and Commentaries. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. ANNEX TO THE CONVENTION: REGULATIONS RESPECTING THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR ON LAND – SECTION II : HOSTILITIES – CHAPTER I : MEANS OF INJURING THE ENEMY, SIEGES, AND BOMBARDMENTS – REGULATIONS: ART. 25; dostopno na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?action=openDocument&documentId=4D47F92DF3966A7EC12563CD002D6788>, pridobljeno: 16. 12. 2021.

¹³ ICRC, Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: ART. 26.

Dolžnost obleganega je, da prisotnost takšnih stavb oziroma krajev označi z ustreznimi in vidnimi znaki, ki bodo sovražniku sporočeni vnaprej.¹⁴

Velja omeniti tudi, da je bila že leta 1899 na haaški konferenci sprejeta prepoved izstrelitve projektilov in eksplozivov iz balonov oziroma podobnih zrakoplovov. Baloni so bili v manjši meri uporabljeni v prejšnjih vojnah in pojavljale so se zamisli o uporabi zračnih teles v prihodnosti. Na prvi haaški konferenci je bila omenjena prepoved sprejeta za obdobje petih let in je potekla 4. septembra 1905. Deklaracija o prepovedi izstrelitve projektilov in eksplozivov je bila ponovno sprejeta na konferenci leta 1907 in naj bi veljala do tretje haaške konference. Ker do slednje ni prišlo, deklaracija uradno velja še danes. Veliko držav, med njimi Francija, Nemčija, Italija, Japonska in Rusija, je niso podpisale oziroma ratificirale. Izmed večjih sil sta jo podpisali samo Velika Britanija in ZDA.¹⁵

Poskusi, da bi sprejeli stalno prepoved izstrelitve projektilov iz zraka, so nato vodili k oblikovanju 25. člena haaške deklaracije, ki je prepovedoval bombardiranje nebranih mest.¹⁶

Zapisnik pogajanj kaže na to, da so bile besede "na kakršenkoli način" iz 25. člena konvencije vključene namenoma, da bi regulirale napade iz zraka. Vendar pa so "nebranjena" mesta v zgodovinskem smislu pomenila samo tista mesta, ki so bila v neposrednem območju vojaških operacij na kopnem, ki so jih bližajoče se vojaške enote lahko zavzele brez uporabe sile. V tem smislu se je koncept nebranih mest področja v zračnem spopadu izkazal kot prazen.¹⁷

Prav tako pravila niso omenjala oziroma prepovedovala bombardiranja civilistov v krajih z obrambo, kar je predstavljalo veliko pomanjkljivost konvencije, ki so jo države med drugo svetovno vojno s pridom izkoriščale.¹⁸

Velja omeniti tudi, da so haaške konvencije iz leta 1907 vsebovale člen "si omnes", ki je določal, da so države dolžne spoštovati določila pravilnika le, če so se vse med seboj vojskujoče države zavezale k spoštovanju konvencije. Če se je v oborožen spopad vmešala država, ki je konvencije niso zavezovale, se preostale države prav tako niso bile dolžne držati njenih določil.¹⁹

¹⁴ ICRC, Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: ART. 27.

¹⁵ ICRC, Treaties, States Parties and Commentaries. Declaration (XIV) Prohibiting the Discharge of Projectiles and Explosives from Balloons. The Hague, 18 October 1907; dostopno na: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/245?OpenDocument>, pridobljeno: 16. 12. 2021.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Hamilton Desautelle, Col., "The Laws of Air Warfare: Are There Any?", *The International Lawyer* 5, št. 3 (julij 1971), str. 4, dostopno na: https://www.jstor.org/stable/40704677?seq=4#metadata_info_tab_contents, pridobljeno: 16. 12. 2021.

¹⁸ *Air Warfare and International Law: A Bibliographic Overview*, dostopno na: <https://peacepalacelibrary.nl/blog/2019/air-warfare-and-international-law-bibliographic-overview>, pridobljeno: 16. 12. 2021.

¹⁹ Vasilka Sancin, Dominika Švarc in Matjaž Ambrož, *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*, strokovno delo za potrebe Slovenske vojske (2006), dostopno na: <https://dk.mors.si/Dokument.php?id=697>, pridobljeno: 17. 12. 2021.

Ameriško strateško bombardiranje v Evropi

Sredi leta 1942 je v Veliko Britanijo prišlo Vojno letalstvo Kopenske vojske Združenih držav Amerike (United States Army Air Forces – USAAF). Vlada ZDA je bila odločena, da bodo njihove letalske sile skupaj z britanskimi neselektivno bombardirala nemška mesta. Bili so prepričani, da lahko bombniki B–17 izvedejo "natančno bombardiranje" življenjsko pomembnih ciljev v Nemčiji kot so tovarne, mornariška oporišča, ladjedelnice, železniške postaje, železniška križišča, elektrarne, jeklarne, letališča.²⁰

Januarja 1943 so se zavezniki na srečanju v Casablanci dogovorili, da bodo skupne bombniške skupine RAF in USAAF v okviru operacije Pointblank skupaj napadale in uničile nemške vojaške in industrijske sisteme ter spodkopale moralo nemškega prebivalstva. Na začetku skupne strateške bombniške ofenzive 4. marca 1943 je imel RAF na voljo 669 in USAAF 303 težke bombnike.²¹ V resnici pa je "natančno bombardiranje" pomenilo le, da so bombe padle nekje v bližini cilja. Ciljno območje je predstavljal krog v radiju 300 metrov okoli izbranega cilja. Čeprav se je natančnost bombardiranja tekom vojne povečala, so študije pokazale, da je le okoli 20 % vseh bomb padlo v okviru ciljnega območja.²² Jeseni 1944 je le 7 % vseh bomb, ki so jih odvrgli bombniki 8. ameriške letalske flote, zadelo ciljno območje. Kljub temu pa so eksplozije ton in ton bomb, odvrženih nad nemškimi mesti podnevi in ponoči, na koncu le povzročile toliko škode, da so prisilili nemško poveljstvo, da je prestavilo večje število lovskih letal in protiletalskih topov z vzhodne in zahodne fronte v Nemčijo, kar je bil pomemben rezultat zavezniškega strateškega bombardiranja. Leta 1944 so kot nadaljevanje kombinirane bombniške ofenzive februarja 1944 izvedli operacijo "Veliki teden", v kateri so močno prizadeli lovske oddelke Luftwaffe, tako da so bili Nemci prisiljeni razpršiti svojo vojaško industrijo.²³

Kljub temu pa obstajajo dvomi o uspešnosti bombniške ofenzive, kajti dejstvo je, da je nemška industrijska proizvodnja med vojno kljub temu narasla.²⁴ Iz tega bi lahko sklepali, da zavezniško strateško bombardiranje ni uspelo zmanjšati nemške vojaške proizvodnje. Vprašanje pa je, za koliko bi ta proizvodnja narasla, če strateškega bombardiranja ne bi bilo.²⁵

---

²⁰ Frankland Noble, *The Bombing Offensive Against Germany: Outlines and Perspectives* (London, 1965), str. 114.

²¹ Arthur Travers Harris and Sebastian Cox, *Despatch on War Operations: 23 February 1942 to 8th May, 1945* (London, 1995), str. 196.

²² *The United States Strategic Bombing Surveys (European War) (Pacific War)*, str. 13.

²³ Boog, Krebs in Vogel, *Germany and the Second World War. The Strategic Air War in Europe and the War in the West and East Asia, 1943–1944/5*, str. 153–158.

²⁴ Williamson Murray in Allan Reed Millett, *A War To Be Won: Fighting the Second World War* (Cambridge/Massachusetts–London/England, 2009), str. 319.

²⁵ Lutz Budrass, Jonas Scherner in Jochen Streb, "Demystifying the German 'Armament miracle' during World War II", *Yale University Center Discussion Paper* št. 905 (2005), str. 27, dostopno na: http://www.econ.yale.edu/growth_pdf/cdp905.pdf, pridobljeno: 17. 12. 2021.

Po drugi strani pa je bil del strateškega bombardiranja izjemno uspešen. Napadi na prometno infrastrukturo, kot so kanali in železnice, so ne le otežili, temveč na trenutke onemogočili Transporte tako materiala, kot vojaštva. Prav tako je bilo izjemno uspešno bombardiranje naftnih polj in rafinerij nafte, kar je v veliki meri pripomoglo k dokončnemu zlomu Nemčije leta 1945.²⁶

15. ameriška letalska flota

15. ameriška zračna flota je bila uradno ustanovljena 16. oktobra 1943. Nastala je iz ameriške 12. zračne flote, združene letalske sile, sestavljene iz ameriških in britanskih sil, ki je sodelovala v bojih v Severni Afriki, pri zavzetju Sicilije in južne Italije. 15. letalska flota je postala ameriška strateška zračna sila v Sredozemlju, ki je sodelovala z manjšo strateško 205. bombniško skupino RAF. 15. ameriška letalska flota je tako skupaj z 8. ameriško letalsko floto skupaj z bombniškim poveljstvom RAF izvajala kombinirano bombniško ofenzivo, ki so jo zavezniki sprejeli na konferenci v Casablanci januarja 1943. Skupno ameriško in britansko vrhovno poveljstvo je sprejelo strateški načrt, ki je koordiniral britanska nočna in ameriška dnevna bombardiranja.²⁷

21. januarja 1943 je združeno vrhovno poveljstvo sprejelo direktivo o strateškem bombardiranju, v katerem so določili pet glavnih ciljev v Nemčiji: proizvodnja podmornic, letalska industrija, transportna mreža (železnice in kanali), rafinerije nafte in ostala nemška vojna industrija. Američani so na osnovi tega pripravili seznam ciljev v Nemčiji in od Nemcev okupiranih državah. Na seznamu so bile tovarne enosedežnih lovskih letal, tovarne krogličnih ležajev, rafinerije nafte, tovarne sintetične gume, koksarne, tovarne podmornic, tovarne vojaških vozil, železarne in jeklarne, tovarne dušika in elektrarne. Združeno poveljstvo je za skupno letalsko ofenzivo na konferenci Trident maja 1943 izbralo nekaj prioritarnih ciljev in sicer proizvodnjo podmornic, tovarne letal, krogličnih ležajev, sintetičnih gum in tovarne vojaških vozil. Ta seznam je bil osnova za direktivo združene bombniške ofenzive 10. junija 1943. Temu so nato sledile prioritarnе akcije proti raketam V-1 in V-2 (junija 1944), rafinerijam nafte (september 1944) ter še posebej železniškim postajam, železniškim križiščem in drugim komunikacijam.²⁸

Predpogoj učinkovitega izvajanja strateškega bombardiranja je bila eliminacija nemškega lovskega letalstva, zato sta zavezniški vrhovni poveljstva na

²⁶ *The United States Strategic Bombing Surveys (European War) (Pacific War)*, str. 23.

²⁷ Kevin A. Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis* (Maryland: Lanham, 2013), str. 1–3 (dalje: Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*).

²⁸ John F. Kreis, *Piercing the Fog: Intelligence and Army Air Forces Operations in World War II* (Washington DC, 1996), str. 241.

konferenci v Quebecu avgusta 1943 med cilje strateškega bombardiranja uvrstili letalske proizvodne sposobnosti. Dve največji letalski tovarni sta bili tedaj v Regensburgu na jugu Nemčije in Wiener-Neustadtu na severu Avstrije, ki sta proizvajali kar 2/3 vseh nemških enosedežnih lovskih letal. Poleg tega so bila dosegljiva tudi naftna polja v Ploestiju v Romuniji.²⁹

Rezultat operacije Pointblank, s ciljem uničenja prej omenjenih sposobnosti nemškega letalstva je bil ta, da so Nemci 27 velikih letalskih tovarn razpršili v 729 srednjih in zelo malih tovarn po celotni Nemčiji in zasedenih ozemljih. Delno so proizvodnjo premestili tudi pod zemljo (tunele, jame, rudnike ali posebej zato izkopane predore kot npr. v Mariboru).³⁰

Operacija Pointblank je pokazala, da nemška letalska in industrija krogličnih ležajev ni bila zelo ranljiva za letalske napade. Kajti kljub neprestanem bombardiranju letalske industrije, je proizvodnja enosedežnih lovskih letal bila ob koncu leta 1944 kar za 30 % večja kot konec leta 1943. Tako so septembra 1944 izdelali kar 3031 enosedežnih lovskih letal, kar je bil vrhunec medvojne proizvodnje. Skupaj so Nemci leta 1944 proizvedli kar 25.860 lovcev ME-190s in FW-190s.³¹

15. ameriška letalska flota je pričela delovati 1. novembra 1943. Njen prvi poveljnik je bil general Jimmy Doolittle, znameniti poveljnik, ki je prvi z letalonošilk bombardiral Tokio. Flota je ob ustanovitvi imela 233 bombnikov in 202 lovski letali, ki so bila organizirana v 3 bojnih krilih in sicer v 5. 42. in 47. bojno bombno krilo, v kateri je bilo 6 težkih bombnih skupin, 5 srednjih bombnih skupin in 4 lovske skupine. V 5. bojnem krilu so bile 2., 97., 99. in 301. bombna skupina, ki so bile opremljene z letečimi trdnjavami B-17 in 98. in 376. bombna skupina, ki sta bili opremljeni z bombniki B-24 Liberatorji. 5. bojno krilo je imelo tudi 2 lovski skupini in sicer 14. lovsko skupino, ki je bila opremljena z lovci P-38 Lightning in 325. lovsko skupino, opremljeno z lovci P-47 Thunderbolts. V 42. bojnem bombnem krilu so bile 17., 319. in 320. bombna skupina, ki so bile opremljene z bombniki B-26 Marauders in 1. lovska skupina, ki je bila opremljena z lovci P-38 Lightning. V 47. bojnem krilu sta bili 310. in 320. bombna skupina ter 82. lovska skupina, opremljena z lovci P-38 Lightning.³²

Začetna naloga 15. letalske flote je bila uničenje Luftwaffe na področju Sredozemlja z napadi na nemška letališča in tovarne letal ter krogličnih ležajev. Poleg tega so podpirali kopenske operacije zavezniške vojske v Italiji, napada-

²⁹ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 3–4.

³⁰ Adolf Galland, *The First and the Last: The Rise and Fall of the German Fighter Forces, 1938–1945* (New York, 1968), str. 237.

³¹ William R. Emerson, *Operation Pointblank: A Tale of Bombers and Fighters* (El Paso: Colorado United States Air Force Academy, 1962), str. 4, dostopno na: https://books.google.si/books?id=qU_dERoyqZUC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, pridobljeno: 18. 12. 2021.

³² Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 5.

li tarče na Balkanu (po dogovoru z Vrhovnim štabom NOVJ), rafinerije nafte, tovarne streliva in umetne gume. Konec leta 1943 so nasproti 15. letalski floti Nemci imeli na področju njenega delovanja poleg protiletalskega topništva (*Flugzeugabwehrkanone* – flak) še okoli 300 večinoma enomotornih lovcev.³³

Z letališč na jugu Italije so bili ameriškim bombnikom podnevi in britanskim ponoči dosegljivi praktično vsi cilji v južni, srednji in vzhodni Evropi. Z začetkom zavezniške letalske ofenzive leta 1944 se je na seznamu ciljev zaradi svoje pomembne prometne lege znašel tudi Maribor.

Maribor med 2. svetovno vojno

Ob napadu na Jugoslavijo je nemška vojska prišla v Maribor že 8. aprila 1941, pred tem pa je umikajoča se starojugoslovanska vojska porušila vse mostove na Dravi. Enote 51. korpusa 2. nemške armade so v nekaj dneh zasedle celotno slovensko Štajersko ter uvedle nemško vojaško upravo. Vodstvo vojaške zasedbe slovenske Štajerske je bilo v rokah vodje SA-Gruppe Südmark generala SA Arthurja Nibbeja. Nemška vojaška uprava v zasedeni slovenski Štajerski je bila efermna in je trajala le do 14. aprila 1941. Vojaška okupacijska uprava ni urejala življenja civilnega prebivalstva. 14. aprila je oblast prevzel vodja civilne uprave Spodnje Štajerske (CdZ – *Chef der Zivilverwaltung für die Untersteiermark*) Uiberreither in pričel z okrutno germanizacijo. V letih 1941 in 1942 so Nemci nasilno izselili 4.434 Mariborčanov oziroma 1.194 mariborskih družin. Zbirno taborišče za izgnane meščane je bilo v nekdanji vojašnici v Melju. Slovenci so bili v nemško vojsko prvič vpoklicani leta 1942.³⁴

Maribor in celotno spodnjo Štajersko (slovensko Štajersko) so Nemci praktično v vseh pogledih vključili v vse sisteme Tretjega rajha. Tako je poleg naseljevanja nemškega uradništva, šolnikov in strokovno tehničnega kadra ter v vključevanju mariborskega gospodarstva v nemški gospodarski sistem v Mariboru bilo junija ustanovljeno taborišče za vojne ujetnike Stalag XVIII D, najprej le za zavezniške vojake, od jeseni 1941 pa tudi za sovjetske vojne ujetnike. Taborišča za vojne ujetnike so bila skoraj izključno na tleh Rajha. Zaradi svoje pomembne prometne lege je postal Maribor tudi eno izmed pomembnih vojaških središč. Tako so bile v mestu nastanjene sledeče enote: deli prostovoljne 31. SS grenadirske divizije, 27. bataljon deželnih gradbenih pionirjev, 510. in 891. bataljon deželnih strelcev, SS sanitetna šola Maribor, 3. nadomestni polk planinskih lovcev, 3. nadomestna četa planinskih lovcev za zveze, I., II. in III. oddelek 112.

³³ Prav tam, str. 6.

³⁴ Marjan Žnidarič, "Okupacijska uprava v slovenski Štajerski leta 1941", *Lex localis* 2, št. 1 (2004), str. 21–43.

bataljona nadomestnega planinskega topništva, II. in III. oddelek 112. šolskega bataljona planinskega topništva, I. in II. oddelek 112. rezervnega bataljona planinskega topništva, 138. nadomestni polk planinskih lovcev, 138. rezervni polk planinskih lovcev, 3. bataljon 138. nadomestnega polka planinskih lovcev, 2. bataljon 138. rezervnega planinskega polka, 1. bataljon 138. nadomestnega polka planinskih lovcev in Podčastniška šola XVIII. vojaškega okrožja.³⁵

Pomembna prometna lega in še posebej visokokvalificirana delovna sila sta bila odločilna dejavnika, da so se Nemci kmalu po okupaciji odločili, da v mestu zgradijo tovarno za potrebe nemške oboroževalne industrije. Ker je po napadu na Sovjetsko zvezo junija 1941 dobila prednost v oboroževalni industriji izdelava letal, še posebej bombnikov, so se odločili, da na Teznu v Mariboru zgradijo Tovarno letalskih motorjev. Poskusna proizvodnja je stekla že novembra istega leta, redno pa je tovarna pričela obratovati marca 1942. Prostore nekdanje tovarne Texta v bližini pa so istega leta preuredili v šolo za vajence in usposabljanje strokovnih delavcev. Ob začetku proizvodnje so izdelovali 1200 propelerjev VS in 1300 regulatorjev vrtljajev letalskega motorje za letala tipa Junkers. Istega leta je nova tovarna prešla na licenco podjetja Daimler Benz iz Stuttgarta in pričela izdelovati 12 cilindrični letalski motor DB 603 za bombnike. 31. avgusta 1942 je mariborska tovarna postala sestavni del koncerna Vereinigten Deutschen Metallwerke (VDM) iz Frankfurta na Maini, že od 14. aprila 1942 pa jo je inšpekcija za oboroževanje XVIII. obrambnega vojaškega okrožja v Salzburgu razglasila za varovan objekt in jo uvrstila v najvišjo stopnjo varovanja. Leta 1942 je bilo v tovarni zaposlenih okoli 1800 delavcev. Poleti 1944 se je število delavcev povečalo na okoli 4700, ker so zaradi stalne nevarnosti zračnih napadov iz tovarn VDM v Hamburgu v Maribor preselili velik del strojne opreme, polproizvodov, surovin in 330 različnih obdelovalnih strojev. Mariborska tovarna letalskih motorjev je tako leta 1944 mesečno proizvajala 1800 letalskih propelerjev in 1500 menjalnikov za letalske motorje.³⁶

Maribor je kot izpostavljeno železniško križišče že leta 1943 dobil močno protiletalsko enoto, ki je okoli mesta naredila obrambni obroč 40 105 mm protiletalskih topov. Tako so bili položaji protiletalskega topništva na južnem robu mesta v železniškem trikotu, kjer se od železniške proge proti Trstu odcepi proga proti Celovcu, v Zrkovcih, Brezju in na treh krajih od Razvanja do Bohove.³⁷

Na začetku 2. svetovne vojne je imela Nemčija najštevilčnejšo protizračno obrambo na svetu, 2600 težkih in 6700 lahkih protiletalskih topov. Najbolj

³⁵ *Standort Marburg*, dostopno na: <https://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Kasernen/Wehrkreis09/KasernenMarburg-R.htm>, pridobljeno: 14. 12. 2021.

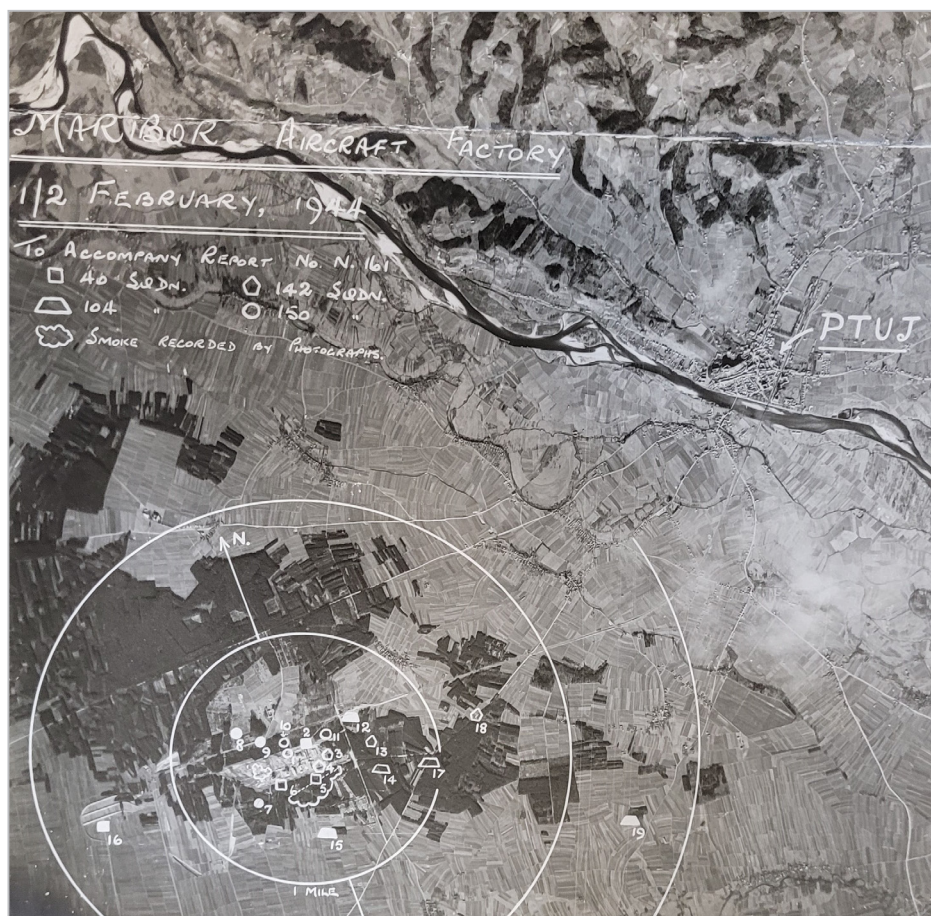
³⁶ Marjan Žnidarič, "Tovarna letalskih motorjev v Mariboru (1941–1945)", *Prispevki za novejšo zgodovino* 37, št. 2 (1997), str. 213–225 (dalje: Žnidarič, "Tovarna letalskih motorjev v Mariboru (1941–1945)").

³⁷ Sašo Radovanovič in Senka Dreu, *Maribor pod točo bomb: taborišče smrti* (Miklavž na Dravskem polju, 2015), str. 12 (dalje: Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*).

Izvidniški posnetek Tovarne letalskih delov na Teznu avgusta 1943 (The National Archives London (NAL), AIR 51/244, Target and counter-air target files)

poznan je njihov 88 mm protiletalski top, poleg tega pa so za serijsko uporabljali še 105 mm in 128 mm protiletalska topova. Po letu 1943 so zaradi vedno večje potrebe po vojakihi na fronti za osebje protiletalskih topov pričeli množično uporabljati ženske, starejše, mladoletnike, tujce in celo vojne ujetnike. Februarja 1945, ko je bila številčna moč nemške protizračne obrambe največja, saj so imeli 13.500 težkih in 21.000 lahkih protiletalskih topov, je te topove

Ocena škode po bombardiranjih 1. in 2. februarja 1944 (NAL, AIR 51/215, Target files)

upravljalo kar 44 % civilistov. Nemško protiletalsko topništvo je v 2. svetovni vojni sestrelilo 7.821 ameriških letal. Prav protizračna obramba je bistveno zmanjšala natančnost zavezniškega bombardiranja. Ameriška 8. zračna flota je tako med majem 1944 in februarjem 1945 kar 40 % napak pri bombardiranju pripisala nemški zračni obrambi. 15. ameriška letalska armada pa je izračunala, da so njihovi bombniki zaradi nemške zračne obrambe potrebovali petkrat več bomb za posamezno uničenje cilja.³⁸

³⁸ Kenneth P. Werrell, *Archie to SAM A Short Operational History of Ground-Based Air Defense* (Alabama, 2005), str. 24–42.

Bombardiranje Maribora

Maribor je bil iz vidika strateškega bombardiranja zaveznikov dvakraten cilj. Tovarna letalskih motorjev na Těznu je bila prvi cilj zavezniške ofenzive, temu pa so sledili napadi na železniško infrastrukturo, saj je edina prava železniška in cestna povezava, ki ni prečkala Alp in vseh težav ob tem, potekala skozi Maribor. Nekdanja Južna železnica, ki je povezovala Dunaj z edinim avstrijskim pristaniščem Trstom, je bila tudi jeseni 1944 edina prometna žila, po kateri so lahko Nemci hitro in učinkovito oskrbovali fronto v Italiji. Zato so bili Glavni, Koroški in Tězenski kolodvor, železniški most čez Dravo in železniško križišče proti Koroški in iz Pragerskega proti Budimpešti od oktobra 1944 do aprila 1945 glavni cilji zavezniških bombnikov.³⁹

Prvi bombni napadi v Mariboru so bili namenjeni letalski industriji. Najprej so Tovarno letalskih delov **7. januarja 1944** napadla ameriška letala 2. bombniške skupine. 22 bombnikov B-17 je nad mesto odvrгло 276 srednje težkih razstrelilnih bomb (66 ton). Na tovarno letalskih delov VDM (VDM – Vereinigte deutsche Motoren – Luftfahrt Werke Steiermark, GmbH) je padlo 37 bomb, ki so močno poškodovale tovarno. V napadu je bilo ubitih 53 oseb, 16 je bilo težko ranjenih in 55 lažje; porušenih je bilo 7 stanovanjskih stavb, 10 težko poškodovanih, 1 srednje težko in 63 lažje.⁴⁰

Drugi bombni napad na Tovarno letalskih delov se je zgodil **23. januarja 1944**, ko je 18 bombnikov Wellington 150. eskadrilje RAF na tovarno na Těznu odvrгло 28 ton bomb, ki pa na tovarniških objektih niso povzročile nobene škode. Nemci so sestrelili dve letali. V enem izmed letal, ki je bilo sestreljeno nad mestom, je umrlo vseh 5 članov posadke.⁴¹

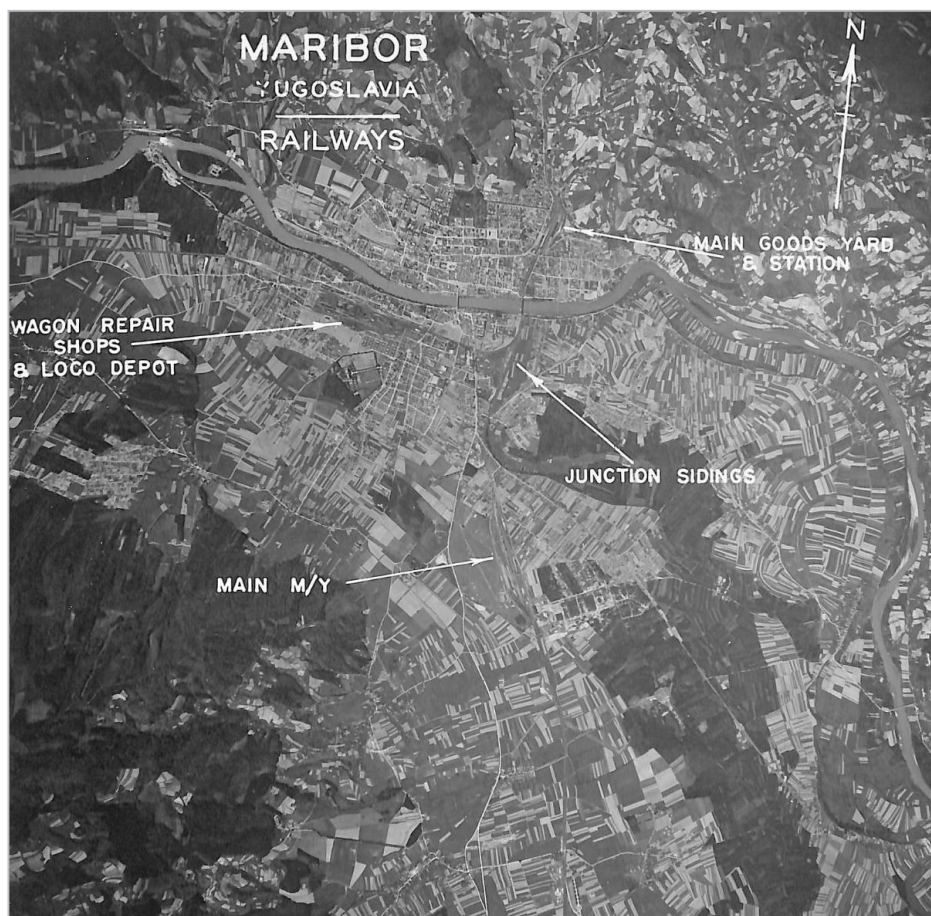
Naslednja napada na Tovarno letalskih delov sta bila kombinirana z napadi na železniško infrastrukturo in sta se zgodila šele jeseni 1944, ko so ameriški bombniki **6. novembra 1944** bombardirali Tězenski kolodvor in železniško progo ter Tovarno letalskih motorjev. Letala so odvrğla 76,5 tone bomb oziroma 80 težkih in 120 srednjih bomb.⁴² Tovarna letalskih motorjev je bila težko

³⁹ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 11.

⁴⁰ Arhiv Republike Slovenije (ARS), SI AS 1067, fond Matične knjige, arhivska škatla (AŠ) 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944.

⁴¹ *No. 112 Squadron (RAF) during the Second World War*, dostopno na: http://www.historyofwar.org/air/units/RAF/112_wwII.html, pridobljeno: 6. 12. 2021 (dalje: *No. 112 Squadron (RAF): Second World*).

⁴² Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 39.

Maribor je bil pomembno železniško križišče, maj 1944 (NAL, AIR 51/244, Target and counter-air target files)

poškodovana, prav tako Tezenski kolodvor.⁴³ V napadu je bilo ubitih 7 ljudi, ranjeni so bili 4. Protiletalska obramba je sestrelila eno letalo.⁴⁴

Že naslednjega dne so ameriška letala ponovno bombardirala oba cilja. **7. novembra 1944** so na cilje odvrgli 390 ton bomb, oziroma 700 težkih in 650 srednje težkih razstrelilnih bomb. V napadu so na Tezenskem kolodvoru uničili vlak s strelivom in enega s cisternami olja. Poškodovani so bili mnogi tovorni

⁴³ Žnidarič, "Tovarna letalskih motorjev v Mariboru (1941–1945)", str. 213–225.

⁴⁴ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 39.

vagoni in tiri na premikalnem kolodvoru. Hudo je bila poškodovana Tovarna letalskih motorjev (VDM), na katero je padlo 78 bomb. Življenje je izgubilo 10 ljudi, prav toliko jih je bilo ranjenih.⁴⁵ Protiletalska obramba je sestrelila dva bombnika B-17 99. bombniške skupine in enega 301. bombniške skupine.⁴⁶

Glede na to, da je bilo nemško lovsko letalstvo jeseni 1944 praktično uničeno in da so ameriške bombnike spremljali moderni lovci dolgega dosegla P-51 Mustang, so se zavezniki posvetili bombardiranju železniške infrastrukture. Tako je **14. oktobra 1944** 54 bombnikov B-24 98. 376. in 450. bombniške skupine na železniški most in ranžirno postajo v Mariboru odvrгло 135 ton eksplozivnih in 14 ton zažigalnih bomb oziroma 40 težkih, 10 srednje težkih in 20 lahkih razstrelilnih bomb, med njimi tri z naknadnim vžigom in še 400 palčastih požarnih bomb.⁴⁷ Zadeli so dohode k železniškemu mostu, medtem ko železniške postaje niso zadeli, temveč so bombe porušile stanovanjske predele mesta.⁴⁸ V bombnem napadu je bilo ubitih 81 ljudi, 152 pa jih je bilo ranjenih.⁴⁹ Protiletalsko topništvo je tedaj sestrelilo tri letala, iz vsake bombne skupine eno.⁵⁰

17. oktobra 1944 je 35 težkih bombnikov 455., 464. in 301. bombniške skupine napadlo železniški most in ranžirno postajo v Mariboru. Zadeli so železniško postajo in dohodne tire na most, medtem ko most sam ni bil poškodovan.⁵¹ Nad cilje so odvrgli 86,5 tone bomb oziroma 70 težkih bomb. Poleg železniške infrastrukture pa so bombe povzročile veliko škodo v severnem delu mestu, saj so zadele stavbo hajmatbundovskega vodstva v Mladinski ulici ter vinarsko šolo. Poleg tega so bombe srednje težko poškodovale še deset stanovanjskih zgradb in petdeset lažje. Protiletalska obramba je sestrelila eno letalo.⁵²

Nekaj dni pozneje, **21. oktobra 1944**, je Koroški kolodvor in železniški most v Mariboru bombardiralo šestdeset letal 31. in 34. eskadrilje SAAF 205. bombniške skupine RAF. Na cilj so odvrgli 181 ton bomb oziroma 200 razstre-

⁴⁵ Prav tam, str. 41.

⁴⁶ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 272.

⁴⁷ Prav tam, str. 255.

⁴⁸ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 31.

⁴⁹ ARS, SI AS 1067, fond Matične knjige, AŠ 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944.

⁵⁰ National Archives and Records Administration, ZDA (NARA), Record Group 92: Records of the Office of the Quartermaster General 1774–1985, Missing Air Crew Reports (MACRs) 1942–1947, Missing Air Crew Report number 9332.

⁵¹ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 258.

⁵² Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 34.

Ocena škode na Tovarni letalskih delov in tezenskem kolodvoru po bombnem napadu jeseni 1944 (NAL, AIR 51/215, Target files)

lilnih, okrog 900 požarnih in še 300 fosfornih bomb.⁵³ Ubitih je bilo 7 in ranjenih 18 ljudi.⁵⁴

17. novembra 1944 je trideset bombnikov B-24 iz 455. in 456. bombniške skupine na tezensko železniško postajo v Mariboru odvrгло 70 ton bomb oziroma 76 težkih in 51 srednje težkih bomb, med njimi 17 s kasnejšim vžigom.

---

⁵³ No. 112 Squadron (RAF): *Second World War*.

⁵⁴ ARS, SI AS 1067, fond Matične knjige, AŠ 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944.

Protiletalska obramba je pri tem sestrelila eno letalo.⁵⁵ Na Tezenskem kolodvoru so uničili in poškodovali precej tovornih vagonov in železniško križišče severno od postaje. Bombe pa so padale tudi drugod po mestu.⁵⁶ Umrlo je 8 ljudi.⁵⁷ Protiletalska obramba je sestrelila en bombnik B-24 455. bombniške skupine.⁵⁸

19. novembra 1944 je 23 bombnikov B-24 451. bombniške skupine bombardiralo železniške postaje v Mariboru in odvrгло 39,5 tone bomb oziroma 74 težkih in 52 srednje težkih razstrelilnih bomb.⁵⁹ Tokrat so bombe padale praktično po celem mestu in povzročile veliko škodo na javnih, stanovanjskih in industrijskih objektih.⁶⁰ Življenje je izgubilo 16 ljudi, 14 jih je bilo ranjenih.⁶¹

6. decembra 1944 je okoli 30 bombnikov B-24 451., 461. in 484. bombniške skupine bombardiralo južno in severno železniško postajo (Glavni in Koroški kolodvor) v Mariboru. Zaradi izrazito slabega vremena je večina bomb padla na stanovanjske predele. Letala so na mesto odvrгла 45,75 ton bomb oziroma 540 težkih in 280 srednje težkih bomb.⁶² Ubitih je bilo 49 ljudi, ranjenih pa trideset.⁶³ Protiletalsko topništvo je zadelo devet letal, toda le eno se ni uspelo vrniti v bazo.^{64,65}

19. decembra 1944 je 49 letal B-24 460., 465., 485. in 461. bombniške skupine na Tezenski kolodvor v Mariboru odvrгло 96 ton bomb oziroma 340 težkih in 260 srednje težkih bomb.⁶⁶ V napadu je bil poškodovan tezenski premikalni kolodvor in prekinjena glavna železniška proga dalje do Bohove.⁶⁷ Protiletalska obramba pa je sestrelila en bombnik B-24 465. bombniške skupine.⁶⁸ Zanimivo je, da so ob tem napadu letala bombardirala tudi protiletalske baterije med Razvanjem, Bohovo in Zrkovci. Ta dogodek opisuje takrat šele 16-letni Hubert

⁵⁵ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 278.

⁵⁶ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 45.

⁵⁷ ARS, SI AS 1067, fond Matične knjige, AŠ 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944.

⁵⁸ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 278.

⁵⁹ Prav tam, str. 280.

⁶⁰ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 46.

⁶¹ ARS, SI AS 1067, fond Matične knjige, AŠ 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944.

⁶² Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 291–292.

⁶³ ARS, SI AS 1067, fond Matične knjige, AŠ 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944.

⁶⁴ *461st Bombardment Group (H)*, dostopno na: <https://461st.org/>, pridobljeno: 7. 12. 2021.

⁶⁵ Prav tam.

⁶⁶ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 301.

⁶⁷ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 50.

⁶⁸ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 301.

Koroški kolodvor in Delavnice državnih železnic po bombardiranju jeseni 1944 (Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), SI PAM 1702, inv. št. 4156)

Schmidt. Hubert Schmidt je bil, kot vsi otroci v Nemčiji v tistem času, član Hitlerjeve mladine (*Hitler Jugend*), po vpisu na gimnazijo pa je postal pomočnik pri protiletalski bateriji, ki je imela položaj v vasi Zrkovci blizu Maribora.

Nekega jesenskega jutra, ko smo po zajtrku čistili barake, smo zaslišali A – ena (A – Eins), kar je pomenilo alarm stopnje ena, najvišja stopnja alarma. Skočili smo na svoje položaje in po položaju je zabrnelo, ko smo vključili napajanje optike. Dobili smo poročilo, da se z juga približujejo leteče trdnjave B-17. Prva skupina 12 bombnikov B-17 je naredila krog okoli našega položaja, le malo izven dosega naših topov. Ko so se nas izognili, so se ponovno usmerili proti Dunaju na sever. Po navadi se nam je v tem že bližala druga skupina letal in poveljnik nam je dal ukaz, da topove name-rimo v novo skupino, dokler ni ta ponovila manevra prve in odletela proti severu. Začeli smo pospravljati opremo, ko smo pri zadnji skupini letal opazili manjšo spremembo v letu. "Zavijajo, zavijajo v levo", je zakričal opazovalec. Letala so še naprej zavijala in kmalu je postalo jasno, da letijo naravnost nad nas. S pogledi smo spremljali vodilno letalo in jasno nam je bilo, da smo tokrat njihov cilj mi. Vsa letala so začela izvajati izmikajoče se manevre. Ker pa smo takšne manevre letal že videli in bili na njih pripravljeni, nas tokrat niso zmedli. Kljub vsem tem manevrom so letala ostala v strnjeni formaciji. Letala so bila sedaj v dosegu naših topov in so letela na višini 7600 metrov. V trenutku, ko smo videli, da so letala odvrгла prve bombe, je poveljnik ukazal:

Tovarna letalskih delov na Teznu po bombardiranju leta 1944 (PAM, SI PAM 1117, AŠ 583 1)

"ogenj!" Polnjenje, zadnja nastavitev timerja na granati, vse skupaj 5 sekund. Vsakih 5 sekund so se oglašali naši topovi. Slišali smo padajoče bombe, ki pa so na srečo padle za našimi položaji. Le nekaj stekel na naših barakah je bilo polomljenih od zračnega udara bomb, vsa oprema in orožje ter mi pa smo ostali nepoškodovani. Eno od letal se je zrušilo nekaj kilometrov od našega položaja. O drugih izgubah nismo izvedeli. Bilo pa nam je nepredstavljivo, kdo je ukazal takšen samomorilski napad, saj bi nam lahko škodil le direkten zadetek, kar pa je bilo pri tej višini praktično nemogoče. Poleg tega so bili bombniki nad našimi položaji izjemno ranljivi.⁶⁹

27. decembra 1944 je 65 bombnikov B-24 iz 464., 465. in 485. bombniške skupine na Tezenski kolodvor v Mariboru odvrlo 160 ton bomb oziroma 550 težkih in 450 srednje težkih razstrelilnih bomb.⁷⁰ Glavna železniška proga skozi Tezno je bila na več mestih uničena.⁷¹ V napadu je umrlo 23 ljudi, več pa jih bilo ranjenih.⁷²

⁶⁹ *From Hitler Youth to U.S. Air Force by Hubert Schmidt*, dostopno na: <https://www.historyplace.com/specials/personal/schmidt4.htm>, pridobljeno: 8. 12. 2021.

⁷⁰ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, 306.

⁷¹ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 52.

⁷² ARS, SIAS 1067, fond Matične knjige, AŠ 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944..

31. januarja 1945 je 9 bombnikov B-24 98. in 485. bombniške skupine na studenško železniško postajo v Mariboru odvrгло 17 ton bomb oziroma 40 srednje težkih razstrelilnih bomb.⁷³ Delno poškodovano je bilo postajno poslopje na Studencih, pretrganih je bilo pet tirov ter težje poškodovanih več strojev in vagonov.⁷⁴ Ubite so bile 3 osebe, ranjena pa ena.⁷⁵

13. februarja 1945 je 158 bombnikov bombardiralo glavno železniško postajo, delavnice Državnih železnic na Studencih, tezensko železniško postajo in glavno železniško postajo.⁷⁶ Po oceni posadk in poznejšega fotografiranja so bombe uničile 28,3 odstotka načrtovanih ciljev.⁷⁷ Med bombardiranjem Tezenskega kolodvora je protiletalska obramba sestrelila tri bombnike.⁷⁸ V tem napadu je bilo ubitih 5, ranjenih pa devet oseb.⁷⁹

14. februarja 1945 je 34 bombnikov B-24 in B-17 bombardiralo Tezenski in Studenški kolodvor ter na cilje odvrгло 176,5 tone bomb oziroma 600 težkih in 350 srednje težkih razstrelilnih bomb. Močno so bili poškodovani ranžirni tiri Tezenskega in Studenškega kolodvora.⁸⁰ V tem napadu je bilo ubitih 9 oseb.⁸¹

1. marca 1945 je 116 bombnikov B-17 2. in B-24 na glavno železniško postajo in železniške delavnice v Mariboru odvrгло 245 ton bomb oziroma 1400 težkih razstrelilnih bomb.⁸² Močno je bil poškodovan Glavni kolodvor ter hiše v okolici; vse dovozne ceste do kolodvora so bile blokirane z ruševinami stavb.⁸³ V napadu je bilo ubitih 66 ljudi.⁸⁴ Protiletalska obramba je pri tem sestrelila en bombnik.⁸⁵

8. marca 1945 je 44 bombnikov B-24 98. in 450. bombniške skupine na železniške delavnice in studenško železniško postajo v Mariboru odvrгло 83,5 tone bomb oziroma 550 težkih razstrelilnih bomb. V napadu so bile delavnice

---

⁷³ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 320.

⁷⁴ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 54.

⁷⁵ Arhiv Pogrebne podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

⁷⁶ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 58.

⁷⁷ *The Fifteenth Air Force*, dostopno na: 15thaf.org, pridobljeno: 8. 12. 2021 (dalje: *The Fifteenth Air Force*).

⁷⁸ NARA, Record Group 92: Records of the Office of the Quartermaster General 1774–1985, MACRs 1942–1947, Missing Air Crew Report number 12140.

⁷⁹ Arhiv Pogrebne podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

⁸⁰ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 63.

⁸¹ Arhiv Pogrebne podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

⁸² Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 349.

⁸³ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 66.

⁸⁴ Arhiv Pogrebne podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

⁸⁵ NARA, Record Group 92: Records of the Office of the Quartermaster General 1774–1985, MACRs 1942–1947, Missing Air Crew Report number 12521.

Ocena škode na Tovarni letalskih delov po bombardiranju 31. januarja 1945 (NAL, AIR 51/215, Target files)

Državnih železnic hudo poškodovane, še posebej kurilnica, uničenih je bilo 15 lokomotiv.⁸⁶ Življenje je pri tem izgubilo 10 ljudi, ranjena je bila ena oseba.⁸⁷

1. aprila 1945 je 125 bombnikov B-17 2., 301., 463. in 483. bombniške skupine bombardiralo železniški in cestni most ter železniške delavnice v Mariboru. Na mesto je padlo 364,5 tone bomb oziroma 3000 razstrelilnih bomb različnih velikosti in 300 zažigalnih bomb.⁸⁸ Protiletalska obramba je sestrelila tri

⁸⁶ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 351.

⁸⁷ Arhiv Pogrebnega podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

⁸⁸ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, stran, 73.

Bombardiranje Maribora 1. marca 1945 (NARA, Record Group 18, 455th Bomb Group, Box 2631, ARC ID 596339, NM-6, Entry 7)

Ocena škode po bombardiranju 1. marca 1945 (NARA, Record Group 18, 455th Bomb Group, Box 2631, ARC ID 596339, NM-6, Entry 7)

bombnike (dva iz 483. in enega iz 463. bombniške skupine).⁸⁹ Bombe so padale po celotnem mestu in povzročile ogromno škodo, medtem ko sta glavna cilja, cestni in železniški most ostala praktično nepoškodovana. Prvi sploh ni bil zadet, železniški pa je dobil le dva lažja zadetka.⁹⁰ V napadu je bilo ubitih 8 oseb in ranjenih 15 ljudi.⁹¹

⁸⁹ Mahoney, *Fifteenth Air Force against the Axis*, str. 377.

⁹⁰ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 73.

⁹¹ Arhiv Pogrebnege podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

12. aprila 1945 je 50 bombnikov B-25 bombardiralo železniški most v Mariboru.⁹² Na mesto so odvrgli 220 težkih razstrelilnih bomb, vmes tri s kasnejšim vžigom, in še 900 zažigalnih bomb. V napadu je bilo ubitih 5 oseb.⁹³ V napadu je bilo eno letalo sestreljeno, 17 pa jih je bilo poškodovanih.⁹⁴

* * *

V obdobju od januarja 1944 do aprila 1945 je Maribor doživel 22 zračnih napadov, v katerih so zavezniška letala (1102 ameriški in 103 britanska) na mesto odvrгла 4.750 ton oziroma 15.795 bomb, ki so popolnoma porušile ali močnejše poškodovale 47 % zgradb v mestu. V bombardiranju je bilo ubitih 521 prebivalcev Maribora in vojakov. Protiletalska obramba in nemški lovci so nad Mariborom sestrelili 32 ameriških in britanskih letal.

Dejstvo, da je bil Maribor največkrat bombardirano mesto v nekdanji Jugoslaviji med 2. svetovno vojno, že samo po sebi govori o izjemno pomembni prometni legi, ki jo je imelo mesto. Toda kljub številnim bombnim napadom na železniško infrastrukturo ni bil železniški promet nikoli zares zaustavljen. Izkazalo se je, da bombardiranje železniških postaj (Glavni kolodvor, Koroški in Tezenski kolodvor) ni bilo posebej učinkovito, saj so Nemci škodo vedno relativno hitro popravili. Edini objekt, ki pa bi zares za dlje časa prekinil železniški promet skozi mesto, železniški most, pa kljub večkratnem bombardiranju ni bil nikoli zadet niti resneje poškodovan.

Sklep

Zavezniško izkrcanje iz zavetja juga Italije je prineslo nov moment v vojskovanju v Evropi. Da bi podprli napredovanje kopenskih enot, so za potrebe strateškega bombardiranja v Evropi ustanovili novo 15. ameriško letalsko floto, ki je z letališč na jugu Italije podpirala napredovanje angloameriških kopenskih enot, hkrati pa skupaj z 8. ameriško letalsko floto iz Anglije leta 1944 pričeli zračno ofenzivo za uničenje nemških zračnih sil – *Luftwaffe*, kar je bil predpogoj za uspešno izkrcanje v Normandiji. Poleg uničenja nemških zračnih sil, je imelo strateško bombardiranje vsaj še dva poglobitna cilja – uničiti ali vsaj močno poškodovati nemško vojno industrijo, še posebej industrijo letalskih delov ter

---

⁹² *The Fifteenth Air Force.*

⁹³ Arhiv Pogrebnege podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

⁹⁴ NARA, Record Group 92: Records of the Office of the Quartermaster General 1774–1985, MACRS 1942–1947, Missing Air Crew Report number 13745.

Pogled na Partizansko cesto ob Glavnem kolodvoru po bombnem napadu leta 1945 (PAM, SI PAM 1702, inv. št. 3990)

prometno, predvsem železniško infrastrukturo, da bi Nemcem čim bolj otežili premike vojaštva in opreme na frontna področja. Z letališč na jugu Italije so bili ameriškim bombnikom podnevi in britanskim ponoči dosegljivi praktično vsi cilji v južni, srednji in vzhodni Evropi.

Z začetkom zavezniške letalske ofenzive leta 1944 se je na seznamu ciljev znašel tudi Maribor. Prva tarča ameriških in britanskih bombnikov je bila Tovarna letalskih motorjev na Teznu (predel Maribora). Po okupaciji Maribora leta 1941 so Nemci skušali večino mariborske industrije vključiti v delo za potrebe nemške države. Z napadom Nemčije na Sovjetsko zvezo junija 1941 so se zaradi vse večje potrebe po novih letalih odločili, da tudi v Mariboru, kot starem industrijskem mestu, ustanovijo tovarno za izdelavo letalskih delov. Tovarna je pričela delovati že jeseni 1942. Leta 1943 so Nemci zaradi nenehnih letalskih napadov na severu Nemčije velik del vojne industrije od tam preselili v manjša mesta po celotnem Rajhu. Pomemben del letalske industrije so tako iz Hamburga preselili v Maribor. Januarja 1944 so najprej ameriški in nato britanski bombniki napadli mariborsko tovarno in jo precej poškodovali. Ob tem pa je bilo precej žrtev tudi med civilnim prebivalstvom, saj so bombe padale praktično po celem severnem delu mesta. Po uspešnem izkrcanju zaveznikov v

Normandiji in praktično uničenem nemškem lovskem letalstvu, so se zavezniki jeseni 1944 posvetili bombardiranju prometnih povezav, predvsem železnice. Glede na to, da je imel Maribor izjemno prometno lego na poti iz središča Nemčije proti fronti v Italiji in na jugovzhodu Evrope, je mariborska železniška infrastruktura postala eden pomembnih ciljev zavezniških bombnikov. Od oktobra 1944 pa vse do aprila 1945 so ameriški bombniki silovito bombardirali vse tri mariborske železniške postaje na Teznu, Studencih in Glavni kolodvor ter železniški most preko Drave. Slabo jesensko in zimsko vreme, neizkušene bombniške posadke in relativno natančna protiletalska obramba so povzročile, da je večina bombnih napadov na mesto poleg železniške infrastrukture močno prizadela tudi stanovanjske predele mesta. Silovita bombardiranja so sicer povzročila precejšnjo škodo na železniški infrastrukturi, ki pa so jo Nemci relativno hitro popravili in je promet po tej za Nemce izjemno pomembni prometni žili v Italijo tekkel več ali manj nemoteno do konca vojne. Mnogo bolj pa je bilo zato prizadeto mesto, saj je konec vojne maja 1945 dočakalo kar s 47 % porušenih ali poškodovanih stavb. Visoko ceno bombardiranja so plačali tudi zavezniški letalci, saj je nemška protiletalska obramba (flak 105 mm), ki je bila kot varnostni obroč razporejena okoli mesta, sestrelila ali poškodovala veliko število zavezniških bombnikov. Tako je poleg 521 ubitih meščanov in nemških vojakov, v bombardiranjih Maribora umrlo tudi 119 zavezniških letalcev.

Vladimir Prebilič and Lara Iva Dreu

**BOMBING OF MARIBOR (1944–1945)
AS PART OF ANGLO-AMERICAN STRATEGIC BOMBING
OF GERMAN WAR INDUSTRY AND TRANSPORT CONNECTIONS
IN LIGHT OF COMPARISON OF SLOVENIAN AND ANGLO-AMERICAN
ARCHIVAL SOURCES**

SUMMARY

Allied landing from the shelter of southern Italy gave European warfare a new momentum. In order to support the advancement of land forces, the Fifteenth Air Force was established for the purpose of strategic bombing in Europe. Besi-

des providing air support to the advancing Anglo-American land forces from the airports in southern Italy, in 1944 the Fifteenth Air Force also began an air offensive from England together with the Eighth Air Force with the purpose of destroying German air forces – *Luftwaffe*, which was a precondition for successful landing in Normandy. Strategic bombing had at least two more main goals – to destroy or at least severely damage German war industry, specifically aircraft industry and transport infrastructure, especially the railway, in order to obstruct the movements of troops and equipment to the front. From the airports in the south of Italy, practically all targets in southern, central and eastern Europe were available to American bombers during the day and the British during the night.

With the beginning of the Allied air offensive in 1944, Maribor appeared on the list of targets. The first target of American and British bombers was the Factory of air motors (*Tovarna letalskih motorjev*) in the city quarter of Tezno. After the occupation of Maribor in 1941, the Germans tried to exploit the majority of the city's industry for the needs of Nazi Germany. After the attack of the Soviet Union in June 1941, the increasing need for new aircraft led the Germans to establish a factory for producing aircraft parts in Maribor as well, as it was already known as an old industrial city. The factory opened its gates in the autumn of 1942. Due to the constant aerial attacks in the north of Germany, the Germans moved a large part of war industry to smaller cities all over the Reich. An important part of the aircraft industry was moved from Hamburg to Maribor. In January 1944, the factory in Maribor was initially attacked by the American and later by the British bombers who damaged it severely. The bombing resulted in a high number of civilian casualties, as the bombs fell all over the north of the city. After the successful Allied landing in Normandy and practically destroyed German fighter air forces, the Allies focused on the bombardment of transport connections, especially the railway. Due to the crucial transport position of Maribor which connected central Germany with the Italian front and southeastern Europe, the city's railway infrastructure became one of the important targets of Allied bombers. From October 1944 until April 1945, American bombers mercilessly bombarded the railway bridge across the Drava river and all three of Maribor's railway stations – Tezno, Studenci and Main Railway Station. Due to bad autumn and winter weather conditions, inexperienced bomb crews and relatively accurate anti-aircraft defence, the majority of bombing attacks on railway infrastructure caused severed damage to the residential parts of Maribor. Fierce bombing inflicted substantial damage on railway infrastructure, but the Germans managed to repair it relatively quick. Consequently, the traffic on this crucial route to Italy remained more or less undisturbed until the end of the war. However, the city was severely damaged: by the end of the war in May 1945, 47 % of the buildings were damaged or left in ruins. The Allied air-

men also paid the high price of bombing, as the German anti-aircraft defence (Flak 105 mm), which was organised as a security circle around Maribor, shot down or hurt a great number of Allied bombers. As a result, 119 Allied airmen were killed in the bombing of the city, along with 521 inhabitants of Maribor and German soldiers.

VIRI IN LITERATURA

Arhiv Pogrebnega podjetja Maribor, Pokopne knjige pokopališča Pobrežje 1941–1945.

ARS – Arhiv Republike Slovenije, SI AS 1067, fond Matične knjige, AŠ 13, Mrliške knjige Maribor (Sterbebuch Marburg a.d. Drau), 2. zvezek, št. 1–1383, 2. 1.–30. 12. 1944.

NAL – The National Archives London, AIR 51/244, Target and counter-air target files.

NAL – The National Archives London, AIR 51/215, Target files.

NARA – National Archives and Records Administration (ZDA), Record Group 18, 455th Bomb Group, Box 2631, ARC ID 596339, NM-6, Entry 7.

NARA – National Archives and Records Administration (ZDA), Record Group 92: Records of the Office of the Quartermaster General, 1774–1985; Missing Air Crew Reports (MACRs), 1942–1947; Missing Air Crew Reports (number 9332, 12521, 13745).

PAM – Pokrajinski arhiv Maribor, SI PAM 1117, AŠ 583 1.

PAM – Pokrajinski arhiv Maribor, SI PAM 1702, inv. št. 3990.

PAM – Pokrajinski arhiv Maribor, SI PAM 1702, inv. št. 4156.

ICRC – International Committee of the Red Cross. Treaties, States Parties and Commentaries. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. ANNEX TO THE CONVENTION: REGULATIONS RESPECTING THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR ON LAND – SECTION II : HOSTILITIES – CHAPTER I : MEANS OF INJURING THE ENEMY, SIEGES, AND BOMBARDMENTS – REGULATIONS: ART. 25, 26, 27; dostopno na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?action=openDocument&documentId=4D47F92DF3966A7EC12563CD002D6788>, pridobljeno: 16. 12. 2021.

ICRC – International Committee of the Red Cross. Treaties, States Parties and Commentaries. Declaration (XIV) Prohibiting the Discharge of Projectiles and Explosives from Balloons. The Hague, 18 October 1907; dostopno na: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/245?OpenDocument>, pridobljeno: 16. 12. 2021.

461st Bombardment Group (H), dostopno na: <https://461st.org/>, pridobljeno: 7. 12. 2021.

484th Bombardment Group (H), dostopno na: <https://484th.org/>, pridobljeno: 7. 12. 2021.

The First Bombing Raid on Germany by the RAF in World War II, dostopno na: <https://www.ww2today.com/the-first-bombing-raid-on-germany>, pridobljeno: 15. 12. 2021.

- From Hitler Youth to U.S. Air Force* by Hubert Schmidt, dostopno na: <https://www.historyplace.com/specials/personal/schmidt4.htm>, pridobljeno: 8. 12. 2021.
- No. 112 Squadron (RAF) during the Second World War*, dostopno na: http://www.historyofwar.org/air/units/RAF/112_wwII.html, pridobljeno: 6. 12. 2021.
- Standort Marburg*, dostopno na: <https://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Kasernen/Wehrkreis09/KasernenMarburg-R.htm>, pridobljeno: 14. 12. 2021.
- The Fifteenth Air Force*, dostopno na: 15thaf.org, pridobljeno: 8. 12. 2021.
- Air Warfare and International Law: A Bibliographic Overview*, dostopno na: <https://peacepalacelibrary.nl/blog/2019/air-warfare-and-international-law-bibliographic-overview>, pridobljeno: 16. 12. 2021.

.....

- Boog, Horst, Gerhard Krebs in Detlef Vogel**, Germany and the Second World War. *The Strategic Air War in Europe and the War in the West and East Asia, 1943–1944/5* (New York, 2006).
- Buckley, John**, *Air Power in the Age of Total War* (London, 1998).
- Budrass, Lutz, Jonas Scherner in Jochen Streb**, "Demystifying the German 'Armament miracle' during World War II", *Yale University Center Discussion Paper* št. 905 (2005), str. 1–40, dostopno na: http://www.econ.yale.edu/growth_pdf/cdp905.pdf, pridobljeno: 17. 12. 2021.
- Davis Biddle, Tami**, "British and American Approaches to Strategic Bombing: Their Origins and Implementation in the World War II Combined Bomber Offensive", *Journal of Strategic Studies* 18, št. 1 (1995), str. 91–144.
- Desaussure, Hamilton, Col.**, "The Laws of Air Warfare: Are There Any?", *The International Lawyer* 5, št. 3 (julij 1971), str. 527–548, dostopno na: https://www.jstor.org/stable/40704677?seq=4#metadata_info_tab_contents, pridobljeno: 16. 12. 2021.
- Emerson, William R.** *Operation Pointblank: A Tale of Bombers and Fighters* (Colorado United States Air Force Academy, 1962), dostopno na: https://books.google.si/books?id=qU_dERoyqZUC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, pridobljeno: 18. 12. 2021.
- Galland, Adolf.** *The First and the Last: The Rise and Fall of the German Fighter Forces, 1938–1945* (New York, 1968).
- Harris, Arthur Travers in Sebastian Cox**, *Despatch on War Operations: 23 February 1942 to 8th May, 1945* (London, 1995).
- Hastings, Max**, *RAF Bomber Command* (London, 1999).
- Kreis, John F.**, *Piercing the Fog: Intelligence and Army Air Forces Operations in World War II* (Washington DC, 1996).

- Levine, Alan J.**, *The Strategic Bombing of Germany, 1940–1945* (Connecticut Westport, 1992).
- Mahoney, Kevin A.**, *Fifteenth Air Force against the Axis* (Maryland: Lanham, 2013).
- Murray, Williamson**, *Strategy for Defeat: The Luftwaffe 1933–1945* (Maxwell Air Force Base, Alabama, 1983).
- Murray, Williamson** in **Allan Reed Millett**, *A War To Be Won: Fighting the Second World War* (Cambridge/ Massachusetts– London/England, 2001).
- Noble, Frankland**, *The Bombing Offensive Against Germany: Outlines and Perspectives* (London, 1965).
- Radovanovič, Sašo in Senka Dreu**, *Maribor pod točo bomb: taborišče smrti* (Miklavž na Dravskem polju, 2015).
- Rigole, Julius**, *The strategic bombing campaign against Germany during World War II* (Louisiana, 2002).
- Sancin, Vasilka, Dominika Švarc in Matjaž Ambrož**, Mednarodno pravo oboroženih spopadov, strokovno delo za potrebe Slovenske vojske (2006), dostopno na: <https://dk.mors.si/Dokument.php?id=697>, pridobljeno: 17. 12. 2021.
- The United States Strategic Bombing Surveys (European War) (Pacific War)**, (Maxwell Air Force Base, Alabama, 1987), dostopno na: https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/AUPress/Books/B_0020_SPANGRUD_STRATEGIC_BOMBING_SURVEYS.pdf, pridobljeno: 15. 12. 2021.
- Werrell, Kenneth P.**, *Archie to SAM A Short Operational History of Ground-Based Air Defense* (Alabama: Maxwell Air Force Base, 2005).
- Werrell, Kenneth P.**, "The Strategic Bombing of Germany in World War II: Costs and Accomplishments", *The Journal of American History* 73, št. 3 (december 1986), str. 702–713, dostopno na: https://www.jstor.org/stable/1902984?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=strategic+bombing&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3Fquery%3Dstrategic%2Bbombing%26so%3Drel%26group-fq%3DWyJjb250cmliidXRlZF90ZXh0Iiwic2VhcmNoX2FydGljbGUiLCJyZXZpZXciLCJzZWYy2HfY2hhcHRlciIsIm1wX3Jlc2VhcmNoX3JlcG9ydF9wYXJ0IiwicmVzZWYy2HfcmVwb3J0Ii0%253D%26pagemark%3DeyJwYXJldlljoxLCJz dGFydHMiOnSiSINUT1JCXYXNpYyI6MH19&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Aa171bc47aadcd8811f9e13d13941da27d&seq=1#metadata_info_tab_contents, pridobljeno: 15. 12. 2021.
- Žnidarič, Marjan**, "Okupacijska uprava v slovenski Štajerski leta 1941", *Lex localis* 2, št. 1 (2004), str. 21–43.
- Žnidarič, Marjan**, "Tovarna letalskih motorjev v Mariboru (1941–1945)", *Prispevki za novejšo zgodovino* 37, št. 2 (1997), str. 213–224.

Author: **PREBILIČ Vladimir**

Ph.D., Full Professor

Co-Author: **DREU Lara Iva**

M. A. in History, Assistant

University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences

Kardeljeva ploščad 5, SI-1000 Ljubljana, Slovenia

Title: BOMBING OF MARIBOR (1944–1945) AS PART OF ANGLO-AMERICAN STRATEGIC BOMBING OF GERMAN WAR INDUSTRY AND TRANSPORT CONNECTIONS IN LIGHT OF COMPARISON OF SLOVENIAN AND ANGLO-AMERICAN ARCHIVAL SOURCES

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*

Maribor, 22 (2022), No. 1, pp. 189–220, 94 notes, 10 pictures

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Key words: strategic bombing, Maribor, Second World War, air warfare, civilian casualties

Abstract: Based on the study of archival sources in Archives of the Republic of Slovenia, The Regional Archives Maribor, National Archives and Records Administration (USA) and The National Archives (United Kingdom), the article brings to light new perspective on strategic significance of Maribor, a city through which ran an important railway connection between Germany and the Italian front, and its war industry – the Factory of Air Motors in Tezno. Consequently, the city's aircraft industry and railway infrastructure became frequent targets of both strategic and tactical bombing. This article presents new discoveries and theoretical views through the use and comparison of various archival sources and places them into military-strategic concept of warfare during the Second World War. Along with the testimonies of the participants in the then events, the article also significantly upgrades all so far published research.